

Od dokumentů k příběhům

Kompetence pro demokratickou kulturu

Debatní metody

Institut
Tereziánské
iniciativy

Sešit 3

Debatní metody

Z hlediska občanského vzdělávání a rozvoje kompetencí pro demokratickou kulturu považujeme za podstatné zvládnutí komunikačních dovedností, a to jak na úrovni mezi žáky samotnými, tak ve vztahu učitelů a žáků i dalších osob zapojených do vzdělávacího procesu, včetně rodiny a komunity kolem školy. Je to z toho důvodu, že lidé, kteří se ve škole setkávají, mají různé hodnoty, postoje, různé životní zkušenosti. Chceme, aby se žáci na svém vzdělávání aktivně podíleli, a nebyli pouze objektem, který musíme něco naučit. Abychom se mohli se žáky i s rodiči dohodnout na společných cílech, postupech a pravidlech a abychom mohli komunikovat i o věcech, na kterých se neshodneme, potřebujeme ovládat způsoby komunikace, které jsou pro nás efektivní a bezpečné.

Schopnost respektovat druhé a vést konstruktivní diskusi však nepřichází sama od sebe, je nutné se jí naučit. Pro rozvoj kompetencí pro demokratickou kulturu ji dokonce považujeme za klíčovou. Proto jsme do této kapitoly zařadili aktivity, které rozvíjí umění komunikace a schopnost aktivního naslouchání, formulování vlastních hypotéz a závěrů a také schopnost je zdůvodnit a obhájit.

V aktivitách představených v tomto sešitě si ukážeme, jak může vypadat komunikace lidí pokud funguje, a také jak vypadá, když nefunguje. Na příkladě komunikace lidí, kteří si nerozumí, budeme hledat příčiny, proč k nepochopení přichází a jak to udělat, abychom předešli konfliktu. Podíváme se na to, jak mluvit o tématech, která mohou být kontroverzní, proč o nich mluvit a kdy kontroverzní témata neotevírat. Při aktivitě „Konfrontace s člověkem s jiným světovým názorem“ zkusíme, jak vypadá rozhovor dvou lidí, kteří mají opačný názor, nebo se sebou navzájem zásadně nesouhlasí. Zjistíme, jestli jsme schopni někoho přesvědčit o své pravdě nebo jej alespoň přivést k zamyšlení. Zmíníme způsob, jak neeskalovat konflikt, ale zůstat otevření spolupráci. Přitom poukážeme na některé z argumentačních faulů, se kterými se při takové diskusi setkáváme a kterých bychom se měli vyvarovat. Zkusíme je pojmenovat, abychom je rozeznali a mohli se jim při vysvětlování našich postojů umět vyhnout. Reagovat na alespoň některé z nich nám pomůže konstruktivní komunikace, které je věnovaný Sešit 4. Na-

konec si v aktivitě „Sikkalské království“ zkusíme, jak slušně a konstruktivně debatovat z rozdílných názorových pozic. Žáci přitom definují výhody a nevýhody demokracie a uvědomí si, proč někomu může vyhovovat autoritářský režim.

V závěru se krátce podíváme na fungování žákovských parlamentů a jejich místo v demokratické škole. Již jsme se zmiňovali o tom, že v ideální škole žáci sami mají zájem na vzdělávání, jeho výsledcích i formě. Není však možné a není k tomu ani prostor, aby se všemi jednotlivými nápady, které žáci mají, zabývalo vedení. Proto žáky v jednání s vedením školy a s učiteli zastupuje volený žákovský parlament. Do Sešitu 3, který je věnovaný komunikaci jsme kapitulu o školních parlamentech zařadili proto, že zvládnutí komunikačních dovedností včetně jasné formulace záměru a zvolených postupů a schopnost naslouchat druhé straně je nezbytnou podmínkou efektivního fungování školního parlamentu.

Komunikační rozcvička

Anotace: Pomocí simulace rozhovoru prostřednictvím džiberingu si ukážeme, jak mohou osobní kulturní rozdíly ovlivnit rytmus, formu a výsledek rozhovoru.

Časová dotace: Cca 15 - 20 minut, pokud žáci již znají džibering, je aktivita kratší o nácvik džiberingu.

Způsob práce: Práce ve dvojicích, neverbální komunikace, rolové hry.

Kompetence pro demokratickou kulturu: Rozvíjí především schopnost komunikovat, pozorně naslouchat a vnímat neverbální komunikaci, řešit konflikt způsobený kulturní odlišností. Dokáže popsat, jak průběh komunikace ovlivňuje chování a tón hlasu. Žák dokáže popsat kulturní rozdíly.

Tváří v tvář historii: Člověk a společnost.

Metodické pokyny a postup:

- Lidé spolu komunikují nejčastěji slovy. Pokud jsme za dveřmi nebo slyšíme, že někdo mluví na ulici, nebo mluví jazykem, kterému nerozumíme, slyšíme rytmus, hlasitost, ale nerozumíme slovům. Požádejte žáky, ať si vyzkoušejí, jak zní, když se pokouší napodobit mluvu v jazyku, kterému nerozumí – třeba turecky nebo čínsky. Tomuto způsobu mluvení se říká džibering.
- Zeptejte se žáků, jestli si umí představit, že jsou v zemi, kde se mluví jazykem, kterému vůbec nerozumí. Umí si představit, jaké okolnosti by k tomu mohly vést?
- Nejdříve s žáky vyzkoušejte komunikaci beze slov. Požádejte je, ať vytvoří dvojici s někým, kdo má stejnou barvu trička. Pak najdou někoho jiného se stejnou zálibou, dále utvoří dvojici s někým, kdo dojíždí/dochází do školy stejným způsobem.
- V poslední dvojici zůstanou a udělají spolu další část cvičení. Zadání: Právě jsi přiletěl(a) na výměnný pobyt do země, kde se hovoří pro tebe nesrozumitelným jazykem. Když jste se na pobytu domlouvali, všechna korespondence probíhala v angličtině / němčině nebo jiném, tobě známém jazyku. Člověk, se kterým jsi si psal(a), tě však nemohl vyzvednout na letišti, proto poslal místo sebe někoho jiného. Viděli jste se na fotce, proto se mezi lidmi rychle poznáte. Vaše země se zvyky a způsobem komunikace navzájem velmi liší. Vaším úkolem bude domluvit

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

se. Každý z dvojice bude mít přidělenou roli, podle které při rozhovoru jedná. Na komunikaci využijte džibering.

Role:

1. Jsi ze země, kde se při setkání zdravíte pouze úklonem. Nedotýkáte se navzájem, dotýkat se jiných lidí se považuje za nezdvořilé. Je vám nepříjemné, když je druhý u vás příliš blízko. Mluvíte pomalu, dost potichu, promýšlíte jednotlivá slova. Musíš návštěvníkovi vysvětlit, že jej teď posadíš do taxíku, který jej doveze do restaurace, kde na něj čeká člověk, se kterým si psal. Taxík nemusí platit, protože zaplatíte předem. Vy s ním nemůžete jet, protože musíte počkat na někoho, jehož letadlo se zpozdilo.

2. Jsi ze země, kde jste zvyklí se při setkání obejmout a políbíte se na obě tváře. Mluvíte hodně, rychle a hlasitě, při rozhovoru se druhého často dotýkáte. Stojíte blízko sebe a když neznáte cestu, držíte se toho, co vás vede za ruku. Víte, že z letiště byste měli jít spolu na oběd.

- Nechte žáky zkusit se domluvit přibližně tři minuty.
- Na závěr se ptejte, jestli si porozuměli. Co si myslí „návštěvníci“, že se jim partner snažil sdělit.
- V reflexi se ptejte, jak se ve své roli cítili? Co dělali, aby jim partner rozuměl? Co dělali, když druhý dělal věci, které mu byly nepříjemné? Co byste měli udělat jinak, aby komunikace fungovala (přitom je důležité mluvit o tom, jak změnit svoje jednání, ne jak by měl svoje jednání změnit partner.) Může rozdílný způsob non-verbální komunikace ovlivnit porozumění sdělení? Může se stát, že si lidé nerozumí správně, i když mluví stejným jazykem? Zažívají někdy ve svém životě něco podobného? Když ano, jak to řeší

Shrnutí:

Aktivita vede k uvědomění si, že kulturní nebo rodinné zvyklosti mohou významně ovlivnit komunikaci mezi jednotlivci i mezi skupinami. Je nutné respektovat druhého v jeho projevu a neodmítat obsah sdělení kvůli jeho formě. Vede

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

k zájmu o porozumění různých kultur neodmítat neznámé a nejednoznačné. Rozvíjí v jednotlivcích empatii, ale i flexibilitu a schopnost naslouchat. Díky reflexi dokáže popsat svoje myšlenky a emoce a to, jakým způsobem ovlivňují jeho chování.

Aktivita ukazuje, jak forma sdělení může ovlivnit jeho přijetí nebo nepřijetí a emoce partnera. Může sloužit jako úvodní aktivita k tématu rozdílnosti kultur a postojů, nebo k práci s emocemi, když se budeme bavit o kontroverzních tématech. Vždy jde o to, že se dostáváme mimo svoji komfortní zónu a učíme se zvládat názorovou/myšlenkovou nepohodu a jednat s druhým s respektem.

Konfrontace s člověkem s jiným světonázorem

Anotace: Zatímco jsme se v předchozí aktivitě snažili komunikovat s člověkem z jiného kulturního prostředí, teď budeme konfrontováni s někým, kdo má názory, se kterými nesouhlasíme. Uvědomíme si způsob, jak komunikujeme s někým s naprosto odlišnými názory a cíli, jaké argumenty používáme, když chceme někoho přesvědčit o svém názoru a svých hodnotách. Budeme hledat způsob, jak si naslouchat a jak vést dialog, který vede k porozumění a zabraňuje eskalaci napětí a animozity.

Časová dotace: 60 - 90 minut.

Způsob práce: Rolové hry, naslouchání, argumentace, práce ve dvojicích, skupinová práce.

Kompetence pro demokratickou kulturu: Rozvíjí respekt odlišným názorům, schopnost pozorně naslouchat druhému člověku i jiným názorům, řešit konflikty, které odlišnými názory vznikají. Dokáže pátrat po zdrojích informací, vyhodnotit je, hledat shody a rozdíly. Pomáhá formulovat obsah pojmů jako demokracie, svoboda, práva a povinnosti.

Tváří v tvář historii: Člověk a společnost.

Metodické pokyny a postup:

- Zopakujte se žáky pravidla slušné komunikace, jako je respekt k druhému a jeho názorům, zásada neútočit, neshazovat a nezesměšňovat, nedávat nálepky, naslouchat tomu, co druhý říká, neurážet se. Pokud jste předtím dělali komunikační rozcvičku s džiberingem, připomeňte, že nepochopení mohou způsobit i jiná kultura nebo zvyky lidí, kteří spolu mluví.
- Upozorněte je, že v následující aktivitě budou hrát roli člověka, který zastává určitý názor.
- Rozdělte žáky na dvě poloviny. Využijte techniku, která umožní, aby se potkaly náhodné dvojice. Například můžete očíslovat kartičky pexesa tak, že stejný obrázek bude mít čísla 1 a 2. Tyto lístky si pak žáci losují. Nezapomeňte na začátku hodiny zkontrolovat, že máte stejný počet dvojic karet jako dvojic žáků ve třídě.
- Samotnou aktivitu uveďte krátkým proslovem: Mám pro vás špatnou zprávu.

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

Situace, ve které jste se ocitli, je velmi nepříjemná. Výtah, ve kterém jedete, se zasekl mezi patry. Je jisté, že oprava bude trvat dlouho. Ve výtahu jste zůstali s jedinou další osobou, nemáte s sebou nic ke čtení a signál mobilního telefonu vám nefunguje. Chtě nechtě si začněte si povídat s osobou, která s vámi zůstala ve výtahu. Při rozhovoru se snažte mít 1) pro její názory pochopení, i když s nimi nesouhlasíte, 2) mít pod kontrolou své emoce.

- Skupina 1 – ti kteří mají stejné číslo (1), počkají za dveřmi, aby neslyšeli zadání, které dostane druhá skupina. Obě skupiny instruujte, že si nemají vzájemně říct své zadání.

- První skupině, rozdejte kartičky s názorem, který budou v rámci aktivity zastávat. Tento názor je plný předsudků a nepřátelství k nějaké skupině lidí. Teď se o své pravdě pokusí přesvědčit člověka, se kterým uvízli ve výtahu. Názory, o kterých můžete diskutovat, najdete v příloze této aktivity. Podle toho, nakolik jsou žáci zvyklí pracovat, můžete kartičky buď rozdat, nebo je přečíst nahlas.

- Skupina 2 – žáci, kteří si vylosovali číslo 2, dostávají toto zadání: jste zaměstnanci neziskové organizace, která se zabývá lidskými právy (viz příloha). Snažte se vyslechnout svého spolucestujícího ve výtahu a přesvědčit ji o tom, že vaše práce je smysluplná (podrobnější zadání viz níže).

- Skupiny se sejdou a každý si najde dvojici se stejným obrázkem.

- Připomeňte žákům, že jsou zaseklí ve výtahu a nemohou odejít, když jim bude rozhovor nepříjemný. Dvojice vedou dialog, každý zastává přidělenou roli a snaží se u druhého dosáhnout podporu svého postoje a cílů. Doba, po kterou účastníci zůstávají v roli, může být relativně dlouhá (5-10 minut).

- Po domluveném čase rozhovory ukončete.

- Žáci se vrátí do původních skupin a teď budou mít role obrácené, avšak ve dvojici budou prezentovat jiný názor než v prvním kole.

- Vyzvěte žáky, aby vám vrátili kartičky a spolu s kartičkou i roli, kterou měli přidělenou.

- Nezapomeňte si ponechat dostatek času na reflexi. Ptejte se: Jak se ve hrané situaci cítili? Která ze dvou rolí jim byla pohodlnější a proč? Jak postupovali, jak

Já a my

Člověk a společnost

Historická studie

Vyrovnění se s minulostí

Rozhodnutí angažovat se

probíhal rozhovor? Čím svého partnera přesvědčili nebo proč se jim ho nepodařilo přesvědčit?

- Mluvte o tom, proč je tak těžké přesvědčit někoho o svém názoru, pokud jeho přesvědčení je jiné. Co by musel někdo udělat, aby vás přesvědčil, že se mýlíte? Jak by musel mluvit, abyste s ním pokračovali v rozhovoru přátelsky?
- Když se bavíte s někým o svých názorech, jakého cíle chcete dosáhnout? Jak chcete, aby se druhý choval k vám? Co od něj potřebujete? Proč a s kým mluvíte o svých názorech?

Poznámky:

- Můžete použít vzorové role / názory z přílohy této aktivity, nebo může každý na začátku zapsat na lísteček předsudek, který ho nejvíc rozčiluje a po přečtení jej přidat na nástěnku. Z nástěnky si pak při zadávání rolí každý vybere názor, který chce zastávat.

- V případě, že by některé z témat v pracovním listu mohlo posílit předsudky a stereotypy, které ve skupině jsou, pracujte raději s tématy, které přinesou žáci.

• V tomto cvičení si to většinou ti, kteří obhajují předsuděční názor, užívají, zatímco obhájcí lidských práv jsou frustrováni. Tato frustrace se může lehce změnit na vztek. Přitom většina předsuděčných názorů je způsobená strachem z něčeho, co neznáme. A strach může lehce způsobit problémy tam, kde bychom měli / mohli zůstat klidní.

- Tomu, jak udržet komunikaci konstruktivní, se budeme věnovat v sešitu č. 4.

Když s námi začne mluvit někdo, kdo zastává jiný názor, obvykle nemáme čas na přípravu.

Abychom byli s těmito lidmi schopni mluvit a umožnili konstruktivní komunikaci, vznikl postup, který nazýváme PLEASE – podle počátečních písmen anglických slov popisujících šest kroků konstruktivní komunikace:

P – pause = přestávka / pauza,

L – listen = naslouchání,

E – empathy = empatie / vcítění se,

A – analyse = analýza,

S – speak = mluvení,

E – expectation management – "ukočívání" svých očekáváníí.

Abychom se vyhnuli konfliktu, snažíme se rozhovor vést tak, abychom neargumentovali agresivně a snažíme se rozpoznat argumentační fauly druhého,

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

abychom se nechytily do pasti logických chyb. Hlavní argumentační fauly najdete v příloze této aktivity.

PLEASE

P – pause = přestávka / pauza

Neberte si osobně, když jiní říkají něco, co se protiví vašemu přesvědčení. Neodpovídejte hned a nechte si čas na zklidnění a rozmyšlení.

L – listen = naslouchání

Naslouchejte tomu, co druhý říká a nesudte ho pro to. Často máme tendenci rovnou někoho zaškatulkovat a podle přisouzená škatulky posuzovat všechno, co řekne. Možná má ke svému názoru nějaké důvody. Ptejte se ho, proč si to myslí, co ho k tomu vede.

E – empathy = empatie / vcítění se

Zkuste pochopit / vcítit se do důvodů toho, proč si druhý myslí to, co říká. Je to způsobeno jeho výchovou? Má to ze školy? Má nějakou osobní zkušenost? Nebo to říká, protože čeká, jak zareagujete?

A – analyse = analýza

Přemýšlejte potichu o tom, proč tomu věří. Jaké argumentační fauly používá. Jaká používá slova a slovní spojení? Snažte se pochopit partnerovu logiku, ale svou analýzu mu nesdělujte.

S – speak = mluvení

Mluvte pouze, když jste k tomu vyzváni. Je to těžké, ale (skoro) vždy vás vás druhá strana vyzve, abyste řekli svůj názor. Druhý chce slyšet, že s ním souhlasíte. Všichni máme alespoň nějaké společné hodnoty. Potvrďte je. Když sdělujete svůj názor, používejte slova druhé strany, její způsob uvažování.

E – expectation management – "ukočirování" vlastních očekávání

Nečekejte, že druhá strana změní svůj názor nebo dokonce přijme ten váš. Většinou se dovíte pouze víc o tom, jak druhý člověk myslí, čeho se bojí nebo v co doufá. 30 - 40 % lidí svůj názor nikdy nezmění. U zbytku můžeme dosáhnout alespoň něčeho – třeba se podívá na problém z jiné strany. Možná začne přemýšlet o problému jiným způsobem. U koho nebo u jakého tématu máte šanci na alespoň malý posun zjistíte tím, že budete pozorně naslouchat.

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

Názory, které hájí žáci ze skupiny 1

1 - Muslimové mají svou kulturu, své tradice, své zvyky. To je v pořádku, na tom nechcete nic měnit. Ať si je mají. Ale ať je netahají sem. Je nepřijatelné, aby je vnucovali nám. Nerespektují ženy ani lidská práva. Nesouhlasím s tím, aby se kultury míchaly. Ať muslimové se svou kulturou zůstanou tam, kde jsou. Pokud chtějí sem, tak ať se nám přizpůsobí.

2 – Židé vládnu světu. Ovládají banky, průmysl, módu, média, Hollywood. Zvyšují inflaci a vyvolávají krize, aby si nahromadili co největší zisk. Na světě je mnoho skupin, které se rvou o moc, ale nejvíc moci se kumuluje v židovských rukou a oni si ji předávají mezi sebou a nikoho mezi sebe nepustí. V médiích zveřejňují banality, aby odpoutali pozornost od svých machinací. Uvědomte si, že toto je naše země a ne aby nám tu rozhodovali židi.

3 – Považujete se za feministku. Myslíte si, že přišel čas, aby ženy měly významnější roli ve světě. Významnější než muži. Tisíciletí byly ženy otrokyněmi mužů. Teď je čas, aby se to obrátilo. Ne rovnost, to vlastně ani není možné. Teď je čas na odplatu. Ať si teď muži vyzkoušejí, jaké to je být v podřízeném postavení. Svět, kde by vládly ženy, by byl mnohem lepším než ten, který ovládají muži.

4 – Nemáte nic proti homosexuálům. Ale nechcete, aby o tom mluvili veřejně. Ať jsou homosexuály, pokud to řeší v soukromí a neobtěžují tím ostatní. Vy také nechodíte po ulici polonahý a neřvete, že jste heterosexuál. Kdo ví, jaký dopad to může mít na děti, když to vidí. Ničí tím klasickou rodinu. A teď by ještě chtěli děti adoptovat! To je rozhodně nesprávné a nemělo by se to podporovat, stejně jako ten nesmysl s manželstvím homosexuálů. Manželství je vztah muže a ženy, nemohou ho tedy uzavřít homosexuálové.

5 – Všude jsou tady ti černí. V tomto státě někteří lidé pracují, platí daně, chovají se spořádaně. Ale je zde část společnosti, osoby které nic nedělají a ani se o to nepokouší. Jenom si chodí pro sociální dávky, dělají děti, všichni kouří. A my jim platíme, aby na to všechno měli. Pak nám chybí peníze na zdravotnictví nebo na školství. Ale vina je i na naší straně. Kdyby nedostávali tak vysoké dávky, museli by něco dělat. Černí se dopouštějí více trestných činů, to je dokázané. Já nechci z mých poctivě vydělaných peněz platit sociální dávky pro ty, kteří ani dělat nechtějí nebo financovat jejich pobyt v luxusním kriminále.

Role žáků ze skupiny 2

Právě jste nastoupili do neziskové organizace „Rovná práva pro všechny“. Jste hluboce přesvědčeni, že všichni lidé jsou si rovni a konečně by si to měli všichni uvědomit. Jste rád(a), že jste získali místo právě v této společnosti. Jste přesvědčeni, že diskriminace je jed, který ničí společnost.

Pokuste se přesvědčit svého partnera v rozhovoru, aby se do činnosti vaší organizace ve prospěch některé ze skupin, které podporujete (uprchlíci, sociálně vyloučení, národnostní menšiny, homosexuálové) zapojil, a pokud na to nemá čas, tak aby jí poskytl alespoň nějaký finanční příspěvek.

Shrnutí:

Z hlediska kompetencí pro demokratickou kulturu a občanského vzdělávání vůbec nám zvládnutí této a následující metody komunikace umožní, aby žáci porozuměli hodnotám demokracie, spravedlnosti, čestnosti, rovnosti a právního státu. Rozvíjí u nich respekt a empatii. Učí je naslouchat jiným lidem a jiným názorům. Učí žáky formulovat své myšlenky a názory, ptát se. Učí je předcházet konfliktům a hledat společné témata. A v neposlední radě pomáhá žákům porozumět a definovat pojmy jako lidská práva, náboženství, kultura, dějiny, média a jejich kritickému porozumění.

Tady si dovolím parafrázovat učitelku ze Ždiaru nad Hronom, se kterou jsme se s metodou seznámili v roce 2013, jak ji po letech hodnotí:

„Tento sociální experiment, do kterého jsem se zapojila, bych mohla nazvat „Jak mluvit s jednotlivci, kterých názory jsou na míle vzdálené mým názorům“. (...)

Dosud jsem uskutečnila asi 30 takových rozhovorů. Ještě se mi nestalo, aby se mě druhá strana nezeptala na názor. (...) Tento můj sociální experiment má několik cílů. Mění se v závislosti na osobě, se kterou mluvím. Moje cíle v tomto sociálním experimentu jsou:

1. Najít nejmenší společný jmenovatel s mými partnery v diskusi – uznání vzájemné lidskosti. I když nemáme stejný pohled na věc, musíme rozpoznat podobnosti mezi námi, spíše než se zaměřit na rozdíly.
2. Živnou půdou pro kognitivní disonance mých partnerů je jednoduše je znejistit. Mám strach z toho, když jsou si lidé něčím příliš jisti.
3. Pochopit, odkud pocházejí.“

O využití aktivity ve třídě se žáky 9. třídy říká učitelka, která využila aktivitu jako součást práce s tématem uprchlíků a migrace: „... Všichni žáci se do aktivit aktivně zapojovali, o probírané téma projevovali zájem a aktivitu hodnotili velmi pozitivně. Jediné, co považovali za velmi obtížné, bylo vyhnout se všem řečnickým faulům. Na závěr aktivity jsme využili hodnotící kruh, kde byly shrnuty a hodnoceny jednotlivé vyučovací bloky. Zpětnou vazbou pro mě tedy byl projevený zájem o téma a kvitování jednotlivých aktivit ze strany žáků.“

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

Jak mluvit o kontroverzních tématech

Kontroverzní témata jsou ta, která vzbuzují silné emoce a mají potenciál rozdělovat společnost. Některá jsou stálicemi a jejich otevřením vyvoláte přinejmenším nesouhlas mezi účastníky debaty nebo diskuse. Mezi tato statická témata patří postavení menšin, u nás zejména Romů, nebo politické postoje a názory, či ekologie, domácí násilí, sexuální orientace. Jiné se objevují v souvislosti s aktuálním děním ve společnosti – může se jednat třeba o uprchlíky, muslimy nebo „pouze“ o televizní programy a celebrity.

Není dobré je otvírat ve chvíli, kdy se potřebujeme věnovat jinému tématu, ale nemůžeme se jim trvale vyhýbat a odmítat diskuzi o nich. Tento text je pouze stručným shrnutím doporučení Rady Evropy, které vás má inspirovat k rozšiřování vlastních kompetencí, případně k vyzkoušení některé z námi publikovaných metod.

Součástí kompetencí pro demokratickou kulturu je schopnost naslouchat názorům, se kterými nesouhlasíme, věcně argumentovat a případně uznat druhé straně pravdu. Aby se toto mohlo v rámci třídy a školy stát, je úkolem pedagoga vytvořit bezpečné prostředí, které svobodnou diskuzi bez odsuzování a nálepkování umožňuje.

Podle dokumentů Rady Evropy je kontroverze součástí života v demokratické společnosti a není potřeba se jí bát, naopak je žádoucí na ní mladé lidi připravit a naučit je schopnosti a dovednosti diskutovat o sporných otázkách. Diskuse o těchto tématech přispívá k vytváření pocitů zodpovědnosti za vlastní život a větší ochotu zapojovat se do demokratických procesů, jako je například právo volit či být občansky aktivní. Schopnost diskutovat o kontroverzních tématech napomáhá pochopení a přijetí základních evropských hodnot – demokracie, lidských práv a právního státu. Přispívá k prevenci extremismu a radikalizace, xenofobie, diskriminace a projevům nenávisti na internetu. Dále rozvíjí schopnost kritického posuzování informací a předchází nekritickému přijímání různých konspiračních teorií, které se objevují na internetu nebo jinak šíří mezi lidmi.

Pokud nemají mladí lidé příležitost diskutovat o sporných otázkách ve škole, nemohou tu v bezpečném prostředí sdílet své obavy a neslyší jiné názory na různé témata, jsou zmateni a frustrováni a spoléhají na zdroje, které mají k dispozici.

Kontroverzní témata jsou obtížná. Vyznačují se tím, že bez ohledu na zastávané názory a postoje vzbuzují silné emoce. Na otázky, které při nich vyvstávají, neexistují jednoduché odpovědi, problémy nemají jednoduchá řešení. Mají tendenci vytvářet nebo posilovat problémy mezi lidmi a skupinami.

Práce s kontroverzními tématy přináší pro učitele určitá rizika. Musí jednat dostatečně citlivě s žáky z různých prostředí a kultur. Měl by zabránit eskalaci napětí ve třídě. Měl by zůstat podle možnosti nestranný a nevnučovat žákům svůj vlastní postoj. Měl by být dostatečně informován o různých přístupech k tématu a být schopen používat komunikační techniky, které i u kontroverzních témat umožní vést kultivovanou diskusi či rozhovor. Je nutné dlouhodobě budovat bezpečné prostředí, které umožňuje vyjádřit různé názory bez rizika.

Jak se má pedagog na práci s kontroverzními tématy připravit

Kontroverznímu tématu musí pedagog přiznat jeho kontroverzitu. Důležitý je respekt ke skupině, se kterou pracuje, a ke každému jednotlivci z této skupiny. Aby mohl pedagog pracovat na kontroverzních tématech se skupinou, musí mít vzhledem k nim dobrou sebereflexi a mít předem pečlivě promyšlený svůj vlastní vztah k tématu. Doporučujeme důrazně nepouštět se se skupinou do témat, o kterých nemusí být pedagog schopen diskusi zvládnout, ať už kvůli svým vlastním postojům a zkušenostem nebo kvůli nedostatečné znalosti problematiky.

Kontroverzní témata mohou do výuky přinést žáci, nebo jej může otevřít pedagog. Ve druhém případě je nutné zvážit, jestli je téma pro danou třídu (skupinu) vhodné, jestli se budou žáci domnívat, že se jich téma dotýká, a budou chtít o něm přemýšlet. Také musí zvážit, komu mimo třídu by mohlo téma vadit (rodičům, kolegům, vedení školy). Na případné námítky je potřeba se připravit a také vědět, kdo mě podpoří v případě, že budu muset práci s tímto tématem hájit. Pe-

dagog musí mít také jednoznačně formulovaný vzdělávací cíl/cíle. K tématu je potřeba si zajistit dostatek materiálů, které zastupují různé úhly pohledu na daný problém. Tyto úhly pohledu je nutné se skupinou analyzovat a pokusit se porozumět příčinám, které k jejich náhledu vedly.

Není podmínkou, aby učitel neřekl svůj názor, ale tento názor musí prezentovat pouze jako svůj vlastní názor, který je jedním z možných přístupů a není nevyhnutně správný; tento názor musí žákům dostatečně zdůvodnit, proto je potřeba mít připraveno dostatek faktů.

Jak už bylo řečeno výše, abychom mohli kontroverzní témata otevírat, musíme dlouhodobě vytvářet bezpečné prostředí, kde mají žáci možnost svobodně projevit svoje názory bez rizika výsměchu nebo odsouzení. To je motivuje k aktivitě a spolupráci. Diskuzi o kontroverzním tématu přizpůsobíme i prostředí třídy. Dbáme na to, aby na sebe všichni viděli, nejvhodnější je sezení v kruhu. Musíme předem vědět, jaké metody použijeme, mít naplánován čas a tento pak dodržet. Důležitou součástí práce s kontroverzními tématy je reflexe, které věnujeme dostatečný prostor. Mějte na paměti, že práce s kontroverzními tématy je dlouhodobý proces a žáky je potřeba na tuto práci soustavně připravovat – nenechte se odradit tím, když to napoprvé nevyjde a žáci odmítnou o tématu diskutovat. K odstranění řady bariér a nedůvěry slouží právě dlouhodobá práce na vytváření bezpečného prostředí a rovných vztahů.

Průběh lekce

Když se žáky kontroverzní téma otevřeme, připomeneme si na začátku lekce pravidla pro průběh diskuse. Dále zjistíme, co žáci o tématu vědí, z jakých zdrojů jejich informace vycházejí a co si o něm myslí. Při vedení lekce se důsledně vyhýbáme zavedeným klišé (nepřizpůsobiví občané, islám je náboženstvím nenávisti, homosexuální lobby, ekoteroristé) a zevšeobecněním (Češi jsou rasis-té; politici lžou). Obhajobě různých názorů na vybrané téma dáváme vyvážený prostor. Žáky vedeme k tomu, aby naslouchali ostatním, dokázali vlastními slovy shrnout řečené a až pak říct svůj vlastní názor.

Na závěr shrneme, k čemu jsme dospěli, v čem se shodneme a kde jsou naše názory rozdílné. Formulujeme, jaké cíle se nám povedlo dosáhnout a jak bychom mohli v práci s tématem pokračovat. Na shrnutí pocitů, závěrů a zbylých otázek zvolíme vhodnou reflexní metodu.

Když budete mít připravených několik metod, jak pracovat s kontroverzními tématy – kratších a delších, můžete je operativně zařadit, když se takové téma objeví v rámci výuky a vy s ním v dané chvíli potřebujete pracovat.

Kdo vládne a jak vládne¹

Anotace: V průběhu lekce se žáci učí o různých formách řízení společnosti a vlády. Na příkladu fiktivního příběhu promýšlejí spravedlivost v uspořádání státního řízení s ohledem na svobodu jedince.

Časová dotace: 1-2x 45 min, podle velikosti skupiny a její zkušenosti s tímto způsobem práce.

Způsob práce: Práce probíhá ve dvojicích a větších skupinách. Jejím výstupem je definice různých typů společenského zřízení na základě zkušeností žáků a příběhu ve čteném textu. Učitel by měl definice na závěr odborně korigovat a pojmy vysvětlit.

Kompetence pro demokratickou kulturu: Žáci zvládnou popsat demokracii, svobodu, práva a povinnosti, občanství. Rozumí důležitosti dodržování lidských práv, vnímají, že lidé mají různé názory a postoje a je schopen to respektovat. Chápu důležitost uplatňování stejných práv a spravedlnosti pro všechny občany bez rozdílu. Aktivita rozvíjí schopnost respektující komunikace, schopnost analyzovat informace a jasně formulovat zastávané názory. Žáci jsou schopni naslouchat druhým a reagovat na jejich argumenty. Svoje argumenty jsou schopni podložit důkazy.

Tváří v tvář historii: Člověk a společnost.

Cíl: Žák formuluje možné argumenty pro a proti demokracii a platnost těchto argumentů kriticky vyhodnotí.

Vlastní formulace cílů:

- Žáci ve dvojicích formulují názory na formu vlády ve čteném příběhu.
- Žáci sdělí argumenty pro a proti životu ve společnosti popsané v příběhu a vymezí, čím se vyznačují jednotlivé druhy společenského zřízení.
- Žáci porovnájí způsob zřízení společnosti v příběhu se svou vlastní zkušeností.

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnání se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

Metodické pokyny a popis:

1) Učitel zahájí vyučovací hodinu přečtením příběhu „Sikkalské království“. Každý žák musí mít k dispozici vlastní kopii příběhu, aby si ji mohl číst současně s učitelem, který bude příběh číst nahlas. Učitel by se měl přibližně v polovině čtení příběhu zastavit a zeptat se:

- Co si myslíte o životě v Sikkalském království z toho, co jste prozatím slyšeli?

Na konci příběhu se učitel musí zeptat:

- Jaký je podle vás život v království teď?
- Změnil se v něčem váš názor?
- Myslíte si, že se v Sikkalském království vládne spravedlivě? Proč ano, proč ne?

Učitel rozdělí žáky do dvojic a požádá je, aby zhodnotili kvalitu života v Sikkalském království. Žáci obdrží papíry, na které napíší, jaké jsou podle jejich názoru výhody a nevýhody života v Sikkalském království. Učitel požádá dvojice, aby prezentovaly své názory před celou třídou a napsaly hlavní body na tabuli tak, aby je viděla celá třída.

2) Poté učitel požádá žáky, aby si představili, že jsou přizvanými experty na společenská zřízení a na konferenci mají diskutovat o výhodách a slabinách Sikkalského království. Třída je direktivně rozdělena do dvou velkých skupin a debatuje: jedna skupina je požádána, aby argumentovala pro to, aby v zemi i nadále vládl král; druhá skupina je požádána, aby argumentovala pro vládu lidu (nikoliv pouze krále) a pro to, aby lid zasahoval do chodu země. Učitel poskytne skupinám několik minut na rozmyšlenou a vyhotovení seznamu argumentů, které budou používat během debaty. Dvě odlišné skupiny se posadí proti sobě v protilehlých částech třídy a debata začne. Žáci začnou střídavě vyjadřovat svoje názory – je možné použít např. tužku, která bude sloužit jako mikrofon. Učitel požádá žáky, aby sdělili své názory na to, které argumenty byly přesvědčivější. Na konci diskuse je důležité dát prostor pro to, aby se žáci přesunuli na tu stranu, s níž opravdu souhlasí. V případě, že třída není zvyklá pracovat ve dvojicích, prezentovat, naslouchat si a diskutovat, pravděpodobně již zde vyčerpáte 45 mi-

Já a my

Člověk a společnost

Historická studie

Vyrovnění se s minulostí

Rozhodnutí angažovat se

nut času. Následující částí lekce tedy můžete zahájit další vyučovací hodinu. Výstupy z práce určitě zachovejte pro následující hodinu.

3) Žáci jsou nyní připraveni zapojit se do společného definování tří základních druhů vlád. Učitel napíše na tabuli nejprve slova monarchie a diktatura. Vyzve žáky v původních dvojicích, aby zkusili najít v Sikkalském království některé z příkladů, na nichž podle nich funguje monarchie a diktatura. Vybrané dvojice představí svoji práci. Učitel připiše na tabuli slovo demokracie a vyzve žáky, aby navrhli, co by se mělo v Sikkalském království změnit, aby se stalo demokracií.

Pozn: Samozřejmě lze s žáky dojít k rozlišení monarchie, kde král má reprezentativní moc (například Velká Británie, Nizozemí, Švédsko, Dánsko) a kde má výkonnou moc (například Saúdská Arábie).

Návrhy si společně prezentujte a pokuste se s žáky závěrem jasně definovat všechny tři typy vlád: monarchie; diktatura; demokracie. Pokud jste tuto aktivitu zasadili až do další vyučovací hodiny, můžete čas využít pro to, aby žáci pracovali s mapou, internetem a vyhledali země současného světa, kde se monarchie, demokracie a diktatura nachází.

Vyučovací hodinu zakončete reflexí:

- Jaký je systém vlády v naší zemi?
- Nalézáte v něm někdy některé z prvků Sikkalského království? V jakých situacích?
- Jaké země současného světa znáte, v nichž nacházíme monarchii, diktaturu?
- Nebo nalézáte někdy u nás projevy monarchie, diktatury?
- Byla naše země vždy demokracií, čím byla jiným v historii?
- Kdy jsi ty sám/sama naposledy využil/a výhody toho, že žiješ v demokratické zemi?
- Napadají vás nějaké zásadní slabiny demokracie?

Vraťte se také k vedení diskuse:

- Která role vám vyhovovala více / byla pohodlnější?
- Jak se vám pracovalo, když měla diskuse přesná pravidla a omezený čas?

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

Sikkalské království

Sikkal je země rozprostírající se v horách. Po celá staletí udržovala se zbytkem světa pouze omezené styky.

Ačkoliv je Sikkal pouze malé království, v nedávné době přilákalo spoustu pozornosti. Je to především z důvodu neobvyklé organizace místní společnosti.

Pro začátek je nutné uvést, že žádný z obyvatel Sikkalského království netrpí hladu. Sikkalesané jsou v tomto ohledu soběstační a potraviny sdílí vzájemně se všemi, kdo je potřebují. Každé rodině je poskytnut dům bez nutnosti placení nájmu. Velikost domu je odvislá od počtu rodinných příslušníků jedné rodiny. Palivo pro topení a vaření je poskytováno zdarma, včetně pravidelného servisu spotřebičů. Pokud někdo náhodou onemocní, po ruce je vždy lékař. Každý v pololetních intervalech prochází bezplatnou lékařskou prohlídkou a pečovatelé často navštěvují staré lidi, rodiny s malými dětmi a každého, kdo vyžaduje nadstandardní péči. V Sikkalském království jsou všechny slasti života dostupné všem. Každá rodina dostává poukázkovou knížku a poukázky z ní směňují každoročně za různé luxusní zboží, například parfémy, nábytek nebo koření. S poukázkami je možné obchodovat nebo je možné si je ponechat a časem je směnit za něco nestandardního.

Jak jsou obyvatelé Sikkalského království toto všechno schopni zorganizovat? Kam až paměť místních obyvatel sahá, Sikkalskému království vždy vládla královská rodina. Současným vládcem je král Sik III. On rozhoduje o tom, kolik pracovníků je třeba pro jednotlivé druhy práce, například k pěstování plodin, stavbu domů nebo zdravotnickou péči. Lidé, kteří se budou těmito pracemi zabývat, jsou vybíráni již v pěti letech a odesíláni do speciálních škol k výuce. Zemědělci jsou vysíláni do zemědělských škol, stavitelé budov navštěvují technické školy, zdravotníci zdravotnické školy a tak dále. Všichni ostatní v produktivním věku pracují pro krále Sika v jednom z jeho královských paláců.

Nejzajímavější věcí na Sikkalském království je to, že nezná nic jako peníze. Nikdo nemusí být placen, protože každý má vše, co potřebuje!

Možná si budete klást otázku, zda má vůbec někdo důvod si v Sikkalském království stěžovat na vládnoucí poměry. Ve skutečnosti jsou takové stížnosti skutečně vzácné. Lidé, kteří si stěžují, jsou internováni v bezpečných psychiatrických ústavech. Konec konců, museli byste být blázni, abyste si stěžovali na život ve společnosti jako je tato, že ano?

Závěr:

Z reflexí učitelů i žáků víme, že tato aktivita je jedním z nejučinějších prostředků, jak naučit žáky ujasnit si svoje názory a postoje, naslouchat druhým, podívat se na probíranou problematiku z více stran, jasně formulovat argumenty. Navíc je možné tuto metodu při práci s různými tématy, je možné ji použít, když chceme pracovat s tématy kontroverzními. Samozřejmě si pedagog musí pečlivě připravit texty nebo formulovat dilematickou otázku.

Když analyzujeme aktivitu z pohledu CDC při práci s textem Sikkalské království se žáci učí porozumět fungování demokracie, definovat, co je demokracie a čím se liší od autoritářských režimů. Učí se porozumění tomu, proč je důležité dodržovat lidská práva. Učí se porozumět hodnotám jako jsou právě lidská důstojnost a lidské práva, demokracie, spravedlnost, čestnost, rovnost, právní stát a kulturní rozmanitost. Přitom se učí naslouchat druhým a reagovat na jejich argumenty. Učí se, porozumět, že lidé mohou mít různé hodnoty a mají k tomu své důvody, žáci se učí respektovat to a hledat, v čem se mohou lidé s různými hodnotami shodnout. Téma, které se v diskusi stane nejdůležitějším často záleží na facilitátorovi diskuse. Může se však stát, že pro žáky je důležité téma, které pedagog předem nepředpokládal. V tom případě doporučujeme to respektovat, tématu dát čas, nebo se k němu po skončení diskuse, například v rámci reflexe, vrátit.

V reflexích, ze kterých cituji, žáci hodnotili aktivitu Sikkalské království po půl roce od její realizace. Citované reflexe jsou od žáků různých škol:

„Uvědomil jsem si širší pojetí společnosti a jejího řízení.“

„Bylo zajímavé obhajovat něco, s čím jsme nemuseli souhlasit.“

„Bylo zajímavé vidět, jak by se žilo za jiných podmínek.“

„Bylo hezké pracovat ve skupině. Bylo zajímavé slyšet názory ostatních. Podíleli jsme se všichni.“

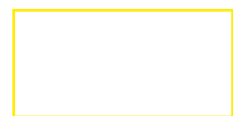
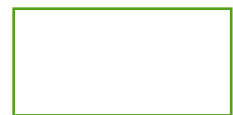
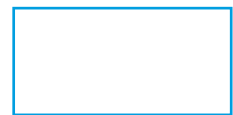
Žáci ve svých hodnoceních ve srovnání s jinými aktivitami považují Sikkalské království za těžkou aktivitu, ale velmi zajímavou a ve zpětném pohledu důležitou

s ohledem na to, co se naučili o demokracii, o sobě i o způsobu, jak vést diskusi a naslouchat názorům ostatních. Často se objevuje jako aktivita pro ně nejvíc přínosná.

Vyhodnocení aktivity ze strany učitelky, které realizovala aktivitu Sikkalské království se žáky 7. třídy:

„Žáci byli ve všech aktivitách velmi aktivní. Probírané téma svobody a demokracie si při hledání a obhajování svých názorů na život v Sikkalském království přirozeně ujasnili.

Expertní debatu jsem v této třídě zařadila poprvé a byla jsem velmi překvapena, jak byli žáci schopni hrát roli experta, za podpory ostatních účastníků své skupiny. Podle názorů žáků bylo pro ně snadnější a bezpečnější než argumentovat sám. Názory a argumenty ostatních žáků výrazně ovlivnily závěrečné rozhodnutí, že by žáci nechtěli v nesvobodě žít.“

Krátký úvod do logických chyb argumentace

Maja Nenadović, upravil Tvrтко Pater (prosinec 2018)

V textu je vyjmenován přehled nejčastějších argumentačních faulů a logických chyb. Nezbytným předpokladem pro rozpoznání a pochopení chyb v uvažování je studium formální logiky. Než začnete organizovat diskuse a debaty ve třídách, je vhodné se předem seznámit s možnými úskalími a s nejčastějšími chybami v argumentaci. Pochopení toho, kde je v argumentaci logická chyba, tzv. argumentační faul, pomůže facilitátorovi vést diskusi kýženým směrem. Rozpoznání argumentačních faulů a jejich identifikovat je – důležitým předpokladem schopnosti na ně zarea-govat.

Nejčastější argumentační fauly

- **Rychlé zevšeobecňování** vede k zobecňujícímu závěru na základě jednoho nebo několika málo případů. „Rom mi ukradl peněženku. Všichni Romové jsou zloději.“
- **Vložená odpověď**: Otázka již obsahuje odpověď a – neexistuje způsob, jak odpovědět na otázku, aniž by odpovídající přiznal nebo přisoudil někomu vinu. „Jak dlouho jste bil svou ženu?“, nebo ... „Děti přistěhovalců mají horší známky ve škole. Je to proto, že jsou hloupé, nebo jsou prostě líné?“
- **Falešné dilema**: Omezení škály možností pouze na dvě možnosti, i když ve skutečnosti existuje možností více. Tento argumentační faul označujeme také jako buď-anebo nebo jako černobílé myšlení. „Buď jste se mnou, nebo s teroristy!“ (President George Bush Jr.)
- **Odkaz na autoritu**: Namísto použití platného argumentu se řečník zaštití postojem nebo názorem člověka, instituce nebo textu, který má autoritu. „Bible říká, že homosexualita je hřích.“
- **Odklonění pozornosti** (v angličtině red herring – červený slaneček - shnilý slaneček páchne tak strašně, že by odradil i policejního psa). V taktice jde o přesměrování pozornosti – použije se argument, který je irelevantní, nebo se vypíchne bod, který odvádí pozornost od podstaty diskuse. „Myslím, že to je dobrý důvod pro vytvoření přísnějších požadavků na postgraduální studenty. Koneckonců, jsme v rozpočtové krizi, a nechceme, aby se to projevilo na našich platech.“

Příloha - Co je na tom argumentu špatně?

- **Ad Hominem – osobní útok:** Místo argumentu zaútočíme na osobu nebo na její vlastnosti. „Ty jsi prostě příliš mladý na to, abys pochopil něco tak složitého.“ „Pro muže je nemožné pochopit problematiku potratu nebo ji vnímat z ženského pohledu.“
- **Odvolání se k tradici:** Tvrdíme, že bychom měli něco dělat, protože jsme to (tak) dělali vždy. Daná činnost je odůvodněna výhradně tím, že je to tradice. „Politika byla vždy mužská záležitost, tak to prostě je.“
- **Falešná analogie (Slippery Slope – kluzký svah):** Tvrzení, že pokud se stane A, nevyhnutelně to povede k B, které povede k C, a proto bychom neměli umožnit, aby se stalo A. Falešná analogie je založena na sledu událostí, které mají způsobit dominový efekt. „Pokud bychom dovolili manželství homosexuálů, co přijde dál – legalizace pedofilie?!“ nebo „Legalizace konopí nevyhnutelně vede k nárůstu závislých na heroinu.“ „Lžeš. Kdo lže, ten krade. Kdo krade, může i zabít. S vrahem se nebudu bavit!“ „Když si sem pustíme víc cizinců, budou tu pak mít děti a postupně jich bude víc a víc. Bude to taková pomalá genocida českého národa.“
- **Kruhová úvaha:** Předpoklad obsahuje závěr. „Pokud [gayové] nechtěli být napadeni, proč tamtudy šli?!“ nebo „Kdyby to bylo k něčemu, už by to někdo udělal.“
- **Odvolání k přírodě:** Tvrzení, že „přírodní“, je ze své podstaty lepší. „V našem tabáku už nikdy nenajdete žádné přidané látky. To, co vidíte, dostanete. Jednoduše 100% tabákové listy. Skutečně autentické chuť tabáku. Čistě přírodní.“
- **Nirvana faul:** Argumentujeme proti něčemu tím, že výsledek by za to nestál (standardy nastaveny nereálně vysoko) nebo by mohl být špatný (nepodložená tvrzení). „Děti homosexuálů by mohly být ve škole šikanovány, proto bychom neměli dovolit adopci dětí homosexuály.“ Nebo „Recyklace nevyřeší změnu klimatu, a proto je k ničemu.“
- **Ad populum – odvolání se k davu:** Pokud je údajně něco populární, nebo tomu věří mnoho lidí, je prý tvrzení pravdivé. „Bůh musí existovat, protože jak jinak je možné vysvětlit, že 90 % lidí jsou věřící?“

Příloha - Co je na tom argumentu špatně?

- **Ad ignorantiam:** Výzva k setrvání v omylu říká, že nějaké tvrzení je pravdivé, protože nemáme důkaz dokazující jeho nepravdivost. „Neexistuje důkaz, že aluminiumchlorhydrát je karcinogenní, takže to znamená, jeho použití je bezpečné.“ „Nikdo nedokázal, že Bůh existuje, takže Bůh neexistuje“ vs „Nikdo nedokázal, že Bůh neexistuje, takže tedy Bůh existuje“.
- **Odvolání se k emocím:** Jde o manipulaci, kterou se debatér snaží vyvolat emocionální reakce. „Musíme bojovat proti těm, kteří nenávidí naše hodnoty! Pravda zvítězí! Dlužíme to svým dětem!“
- **Post hoc, ergo propter hoc:** Faul typu příčiny a následku, který předpokládá, že jen proto, že B se stalo po A, A ve skutečnosti způsobilo B. „Neměli jsme všechny tyto problémy před několika desítkami let, ale pak přišli všichni tito přistěhovalci...“
- **Cum hoc, ergo propter hoc:** Faul typu příčiny a následku, který předpokládá, že proto, že se dvě věci staly současně, jedna způsobila druhou. „Nejvíce krav uhynie v Indii v létě. V létě se také zvyšuje spotřeba zmrzliny. Z toho vyplývá, že zvýšená spotřeba zmrzliny způsobuje úhyn krav.“

Žákovské parlamenty

K institucím, které zásadně ovlivňují demokratickou kulturu školy, podporují spoluodpovědnost žáků za své vzdělá(vá)ní a významně se podílejí na rozvoji kompetencí pro demokratickou kulturu, patří efektivně fungující žákovský parlament. Není účelem této publikace poskytnout podrobný návod na to, jak zajistit jeho fungování. Ověřovací projekt pro rozvoj občanského vzdělávání na školách², který proběhl v letech 2016-2018 využíval metodiku vytvořenou Centrem pro občanské vzdělávání. Zde uvádíme shrnutí role žákovského parlamentu ve fungování školy.

Žákovské parlamenty učí žáky diskutovat, dohodnout se, rozhodovat se kvalifikovaně a za svá rozhodnutí nést zodpovědnost. Institut žákovského parlamentu na půdě školy kopíruje skutečný parlament, který je pro demokratický systém nezbytný. Spolurozhodování žáků o chodu školy je zapojuje do ovlivňování prostředí, které se jich bezprostředně týká a jehož jsou součástí. Připravuje je tak na život občana v demokratické společnosti. Zároveň pomáhá činit ze školy demokratickou instituci.

Žákovským parlamentem je skupina volených žáků jedné školy (zpravidla jsou zde zastoupeny dvě děti z každé třídy). V ideálním případě tito volení žáci sbírají od spolužáků ve třídách i od učitelů informace o tom, co je zajímavá a co by mohli ve škole zlepšit. Na pravidelných schůzkách parlamentu (v nejlepším případě každý týden) řeší, jakým způsobem těmto nápadům vyjít vstříc, získat podporu učitelů a schválení vedení školy a následně je realizovat. Spolužáky ve třídách pravidelně informují o své činnosti.

Žákovské parlamenty se nejčastěji věnují činnostem, které:

- proměňují fyzické prostředí školy a jejího okolí (vymalování chodby, pořízení šatních skříněk, lepší vybavení sanitárních zařízení, pořízení her a dalších předmětů na volnočasové aktivity konané ve škole),
- zlepšují atmosféru ve škole (soutěže, pořádání akcí, zapojování rodičů),

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

- rozvíjí vzdělání žáků (besedy se zajímavými lidmi, exkurze, pořádání výstav),
- podporují charitu (nákup kompenzačních pomůcek pro spolužáka, psí útulek, spolupráce s dětskými domovy).

Žákovský parlament:

- podporuje informovanost napříč školou,
- zvyšuje zájem žáků o školní společenství,
- vede děti k odpovědnému přístupu ke svému životu i ke světu,
- pomáhá jim nabývat dovednosti, které jim umožní podílet se smysluplně na životě společnosti,
- dává jim možnost zažít, že mohou svět kolem sebe pozitivně proměňovat.

V prostředí školy navíc žákovský parlament pomáhá k:

- uvědomění si učitelů i vedení školy, že žáci jsou schopni participovat na fungování dílčích činností školy a zlepšování prostředí, ve kterém tráví společně čas učitelé i žáci,
- uvědomění si, že žáci dokážou formulovat své připomínky k určitým jevům a spolurozhodovat a podílet se na jejich zlepšování,
- uvědomování si rodičů, že jejich děti mohou svou aktivitou ovlivňovat prostředí a jeho fungování, ve kterém tráví podstatnou část svého času.

Často se od učitelů setkáváme s nedůvěrou v schopnosti žáků zodpovědně rozhodovat o aktivitách, kterým se žáci budou věnovat a pak převzít odpovědnost za jejich realizaci. Setkáváme s nadhodnocením, ale i podhodnocením míry podpory, kterou žáci při činnosti žákovského parlamentu potřebují.

V ověřovacím projektu byla využívána metodika vypracovaná Centrem občanského vzdělávání (CEDU). Po dvou letech se potvrdilo, že aby mohl žákovský parlament plnit svou funkci, musí být splněno několik předpokladů:

- 1) musí být podporován vedením školy
- 2) musí mít koordinátora z řad učitelů, který má funkci mentora a poradce, není však hybatelem činnosti parlamentu.

Já a my

Člověk
a společnost

Historická studie

Vyrovnaní se
s minulostí

Rozhodnutí
angažovat se

3) učitelský sbor musí být dostatečně informován a žákovský parlament musí mít podporu nebo alespoň být akceptován třídními učiteli.

Navíc je potřeba zapojit i ostatní účastníky školního života – rodiče, vychovatele, ostatní zaměstnance školy. Jen za těchto podmínek může žákovský parlament získat dostatečný kredit mezi žáky i mezi učiteli a plnit svou funkci.

Současně se také ukázalo, že když školy metodiku využívali, po dvou letech byl ve všech školách alespoň částečně efektivní žákovský parlament a na žádné škole se nestalo, že by se žáci zapojovali do dění školy málo nebo vůbec.

Ukázalo se také, že postupy a metodologie CEDU jsou funkční na všech typech škol a fungování parlamentů na základních školách a středních školách se liší pouze v tom, jaká témata žáci, s ohledem na svůj věk, řeší.

Samozřejmě nemůžeme od žáků čekat, že budou sami od sebe umět řešit složité problémy, hledat konsensus u témat kterými se zabývají a hledat podporu ve svých třídách. Musí vytvořit tým, naučit se komunikačním dovednostem – v čemž pomáhají i techniky představené v tomto a následujícím sešitě, nacházet řešení problémů a cesty k realizaci svých nápadů, vyhodnotit rizika a projekty, které si vytyčili realizovat. Koordinátor přitom může facilitovat jednání parlamentu nebo jednání s vedením školy a pedagogy, ne však jednání parlamentu vést – to je role předsedy parlamentu nebo pověřeného žáka. Koordinátor může přinášet témata, kterým by se mohl žákovský parlament věnovat, 80% témat by však do parlamentu měli přinést žáci. Důležité je také pravidelně reflektovat, jestli a jak žákovský parlament funguje.

Pokud není ve škole efektivní parlament, je potřeba počítat s tím, že trvá nejméně jeden rok, než parlament začne skutečně fungovat, a další rok, než se parlament stabilizuje. K tomu potřebuje aktivní podporu vedení školy a také spolupráci koordinátora s ostatními pedagogy. Jeho práce je náročná na čas, organizaci i energii. S tím by mělo vedení počítat, koordinátorovi pro to vytvořit časový prostor i finančně jej ohodnotit. I z toho důvodu je důležité, aby koordinátora tato činnost zajímala a dávala mu smysl. Také má smysl udělat v rozvrhu prostor pro zase-

dání školního parlamentu tak, aby to jeho členům nenarušovalo výuku.

Obsah práce koordinátora popisuje jedna z reflexí pokusného ověřování:

„(...) Postupně do toho začít dostávat další dospělé, ono jich nebude dvacet, ale pět, sedm, což je super. Postupně se shodnout s vedením, že nejde jen o úspěchy, ale o to, že se děti něco učí a trochu víc rozumět tomu, co se učí.” (Reflexe ŽP 2017a).

To, že jsou žáci přijímáni jako rovnocenní partneři při svém vzdělávání, přebírají také odpovědnost za své výsledky. Činnost parlamentu ovlivňuje kulturu školy a zapojení žáků do rozhodování rozvíjí jejich kompetence pro demokratickou kulturu prakticky ve všech parametrech – a to nejen u členů parlamentu, ale u všech žáků školy.

Poznámky a doporučená literatura:

¹ Aktivitu vytvořilo Centrum občanského vzdělávání. Viz Kdo vládne a jak vládne [online], Masarykova univerzita Brno. [Cit. 7. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/kdo-vladne-a-jak-vladne>. Upraveno.

² Veškeré publikované výstupy pokusného ověřování občanského vzdělávání jsou dostupné také v digifoliu <https://rvp.cz/pokusne-overovani-obcanske-vzdelavani>.

Žákovským parlamentům se pak věnují články Tomáše Hazlbauera na metodickém portále RVP.cz:

- [Jak vypadá funkční žákovský parlament?](#)
- [Jak mít žákovský parlament dlouhodobě a udržitelně?](#)
- [Jak na začátku založit žákovský parlament?](#)
- [Jak žákovský parlament rozvíjet v dalších letech?](#)
- [Jak posuzovat funkčnost žákovského parlamentu?](#)

Metodika CEDU je podrobně popsána v publikacích:

HAZLBAUER, T. Žákovský parlament I.–III. Praha: 2012,

1. Jak začít s parlamentem, aby brzy neskončil,
2. Jak vybrat zástupce tříd a udělat z nich dobrý tým,
3. Jak vést zasedání, aby nás to bavilo.

dostupná na <http://www.skolaprodemocracii.cz/metodicka-podpora/prirucky-a-plakaty.html> , [cit. 10.

6. 2019]

Inspiraci i metodickou podporu je možné získat od instituce Škola pro demokracii:

<http://www.skolaprodemocracii.cz/>

Od dokumentů k příběhům.
Kompetence pro demokratickou kulturu.
Sešit 3: Debatní metody

Editor: Dana Gabařová

Odborný garant: Tereza Štěpková

Autoři textů: Dana Gabařová, Marie Smutná

Jazykové korektury: Marie Smutná, Eliška Waageová

Děkujeme za poskytnuté materiály a texty organizacím a autorům: Centrum občanského vzdělávání, Židovské muzeum v Praze, Anne Frank House – Amsterdam, Michal Dubec, Irena Poláková, Maja Nenadovič a Tvrtko Pater, Marie Pospíšilová

Grafika a DTP: Eliška Waageová, Dana Gabařová

Rok vydání: 2019

Místo vydání: Praha

Tato publikace je spolufinancována z Evropského sociálního fondu a rozpočtu hlavního města Prahy.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

© Institut Tereziánské iniciativy

ISBN: 978-80-906000-5-8